

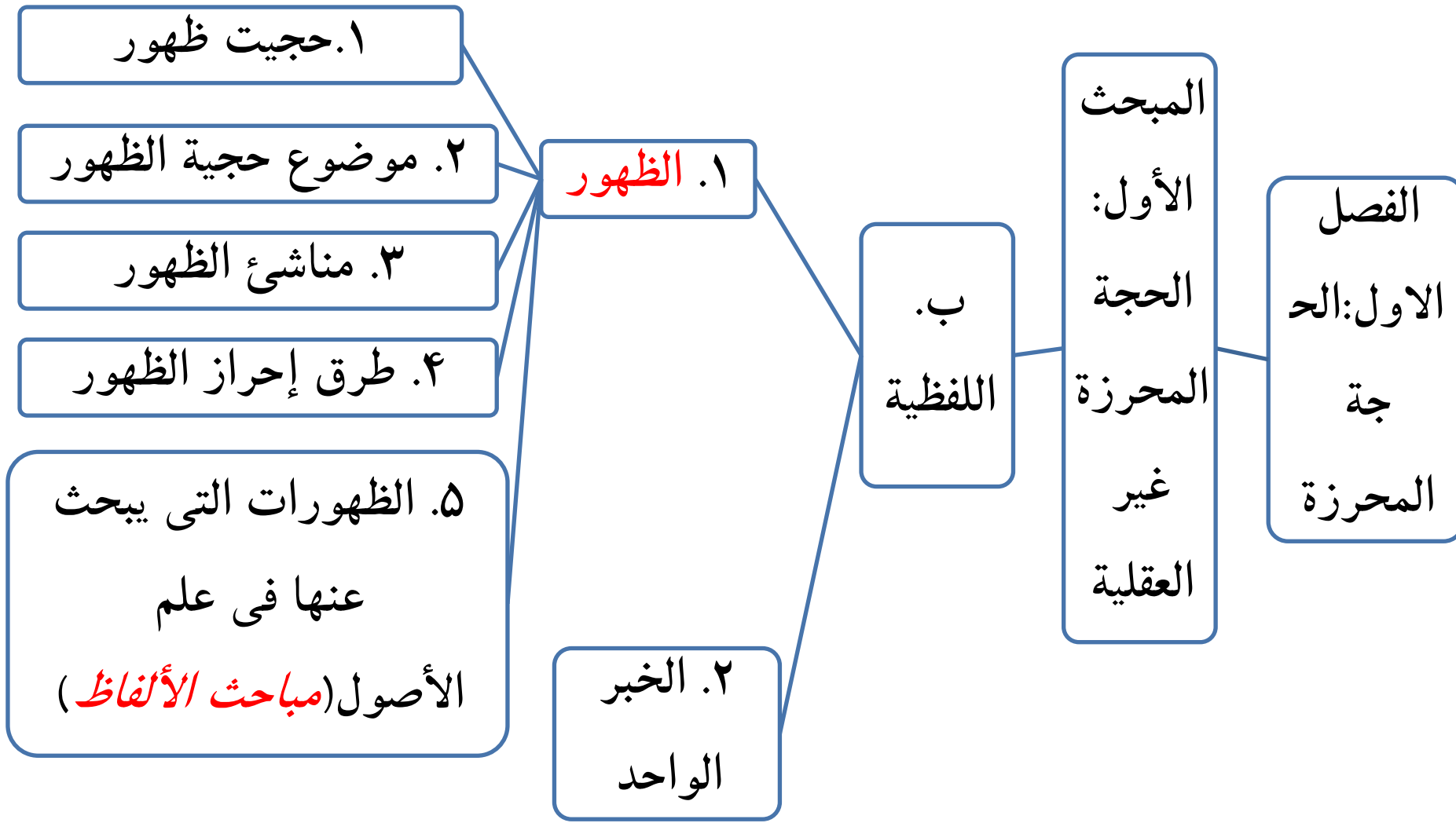
علم أصول الفقه

٤٢

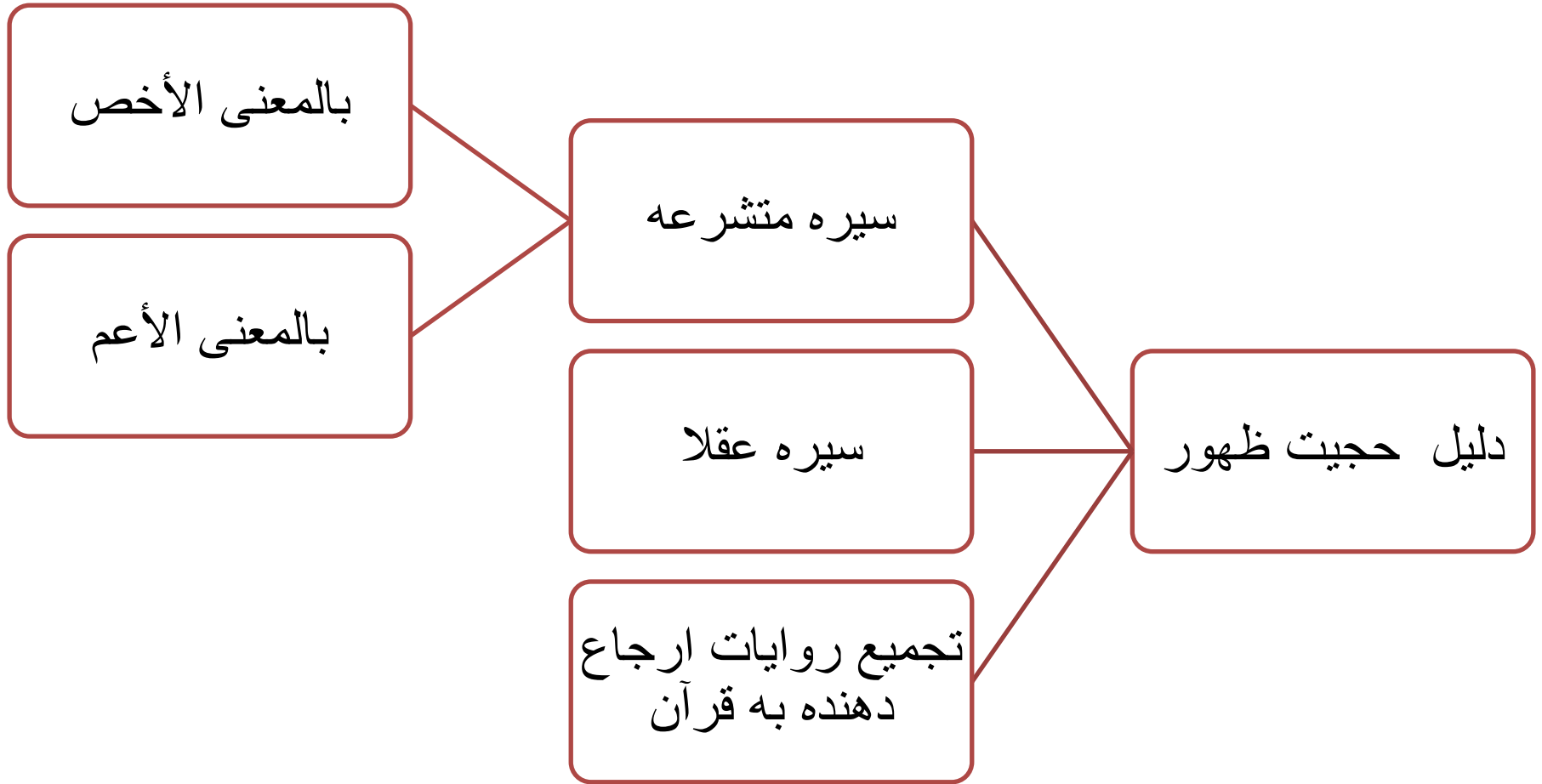
٢٩-١٠-٩٣ ظهور

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

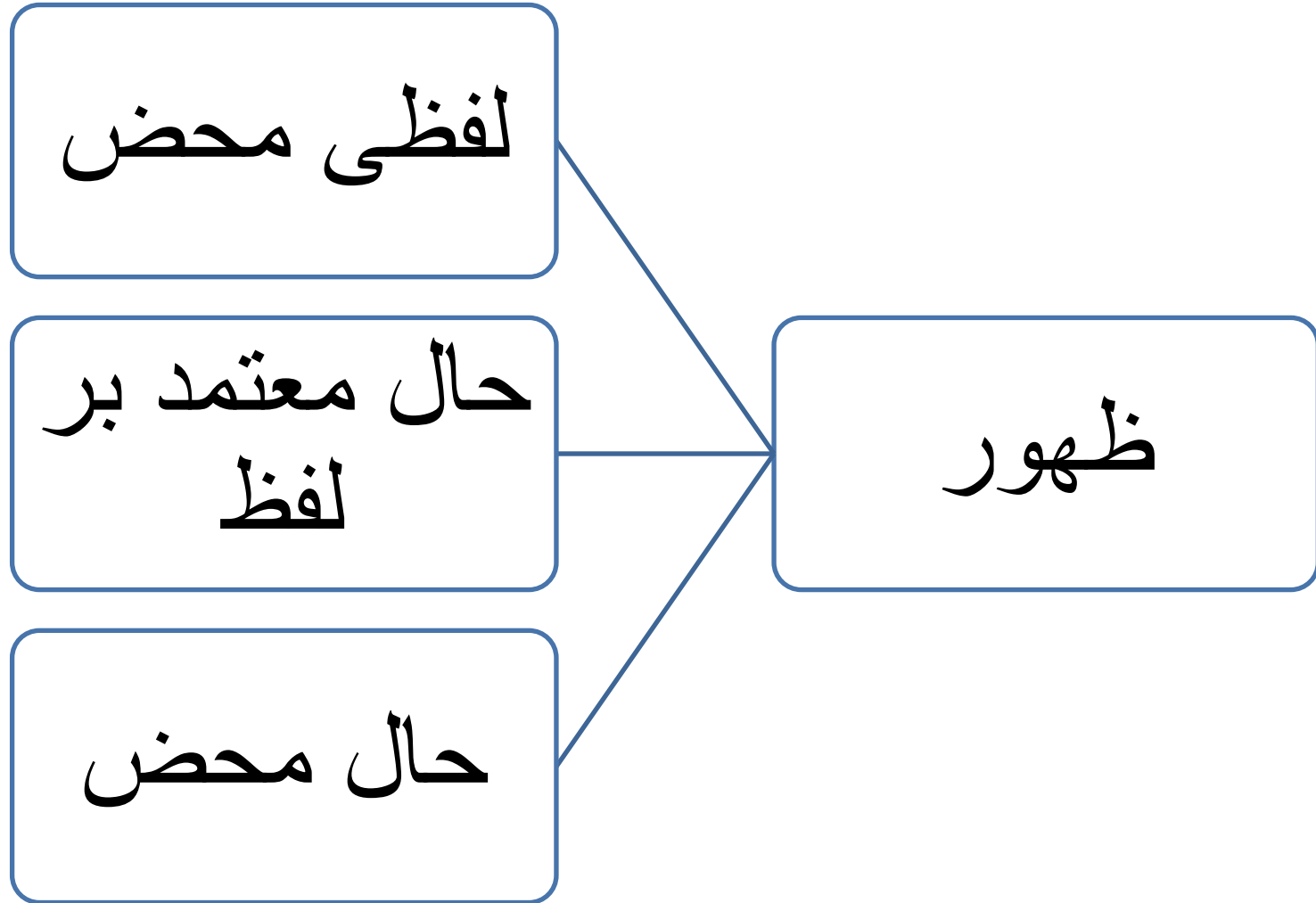
- وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ
بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا (٣١)
- وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً
كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا (٣٢)
- وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ
تَفْسِيرًا (٣٣)

حجيت ظهور

دامنه حجیت ظهور

تفاوت رفتار شارع با عقلا

اشکال

انکار ادعا

صغروی

جواب

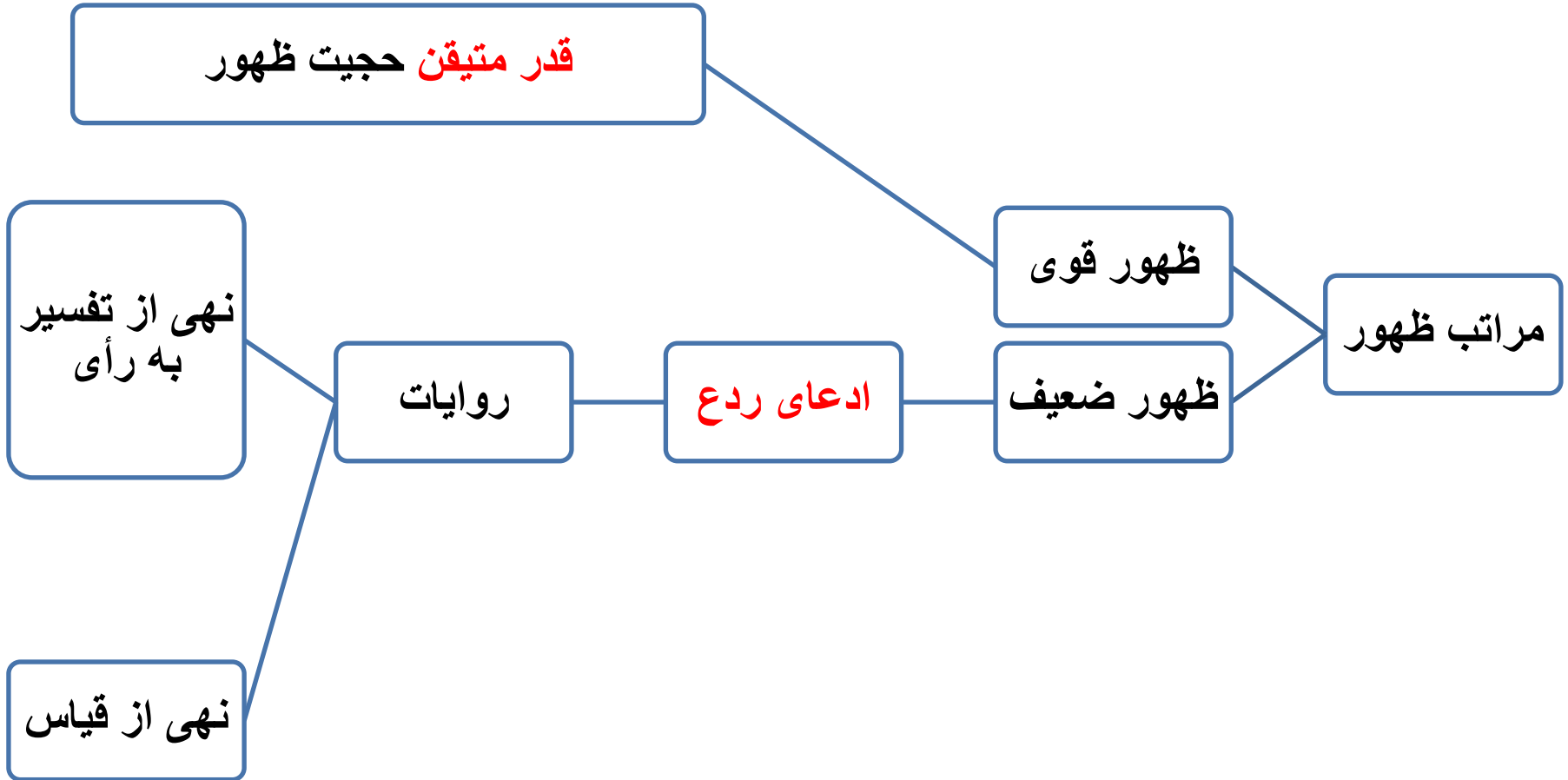
اعتماد بر
قراین
منفصل

تفاوت رفتار
شارع با
عقلا

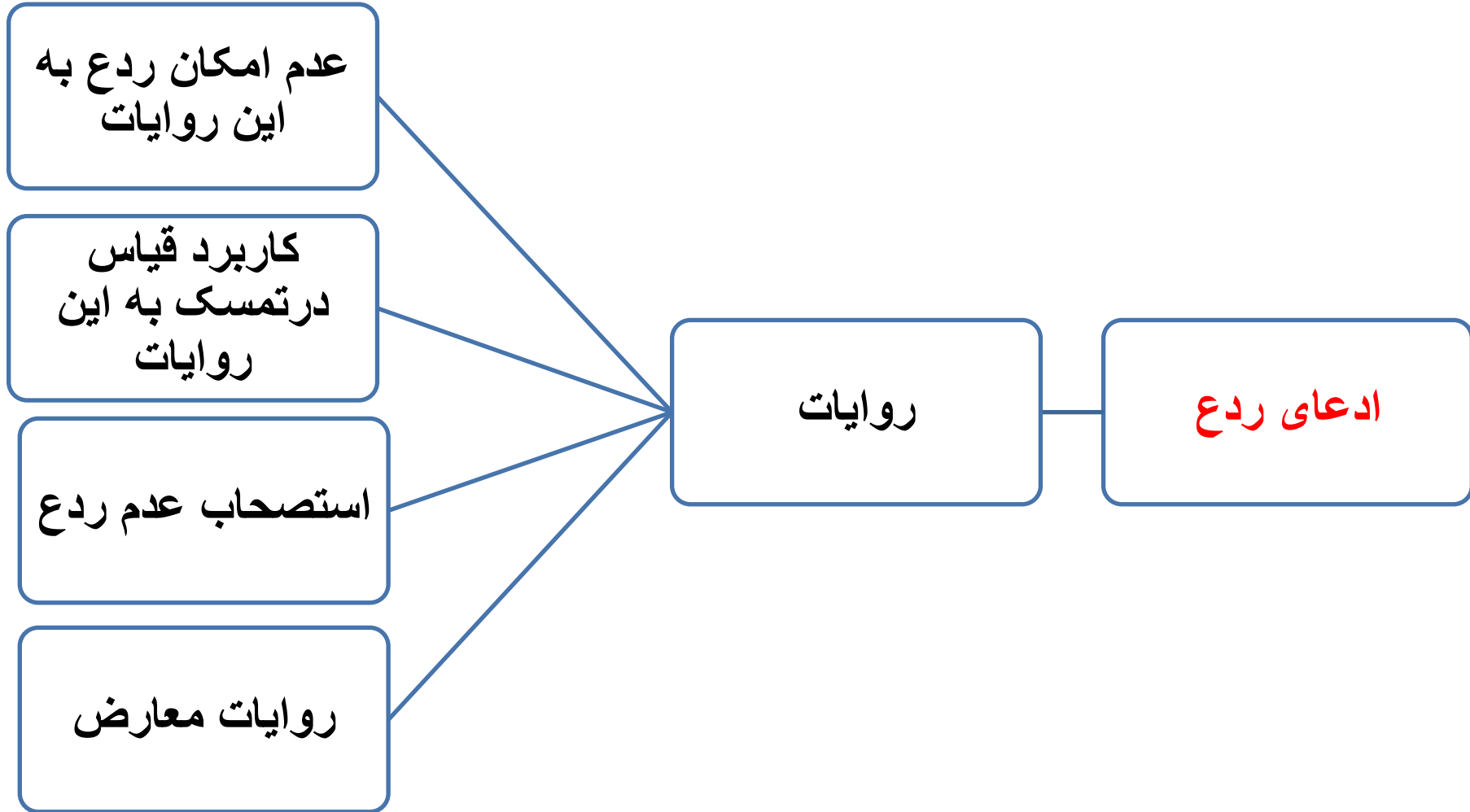
حجیت ظهور
کلام شارع بآ
وجود این
عادت

کبروی

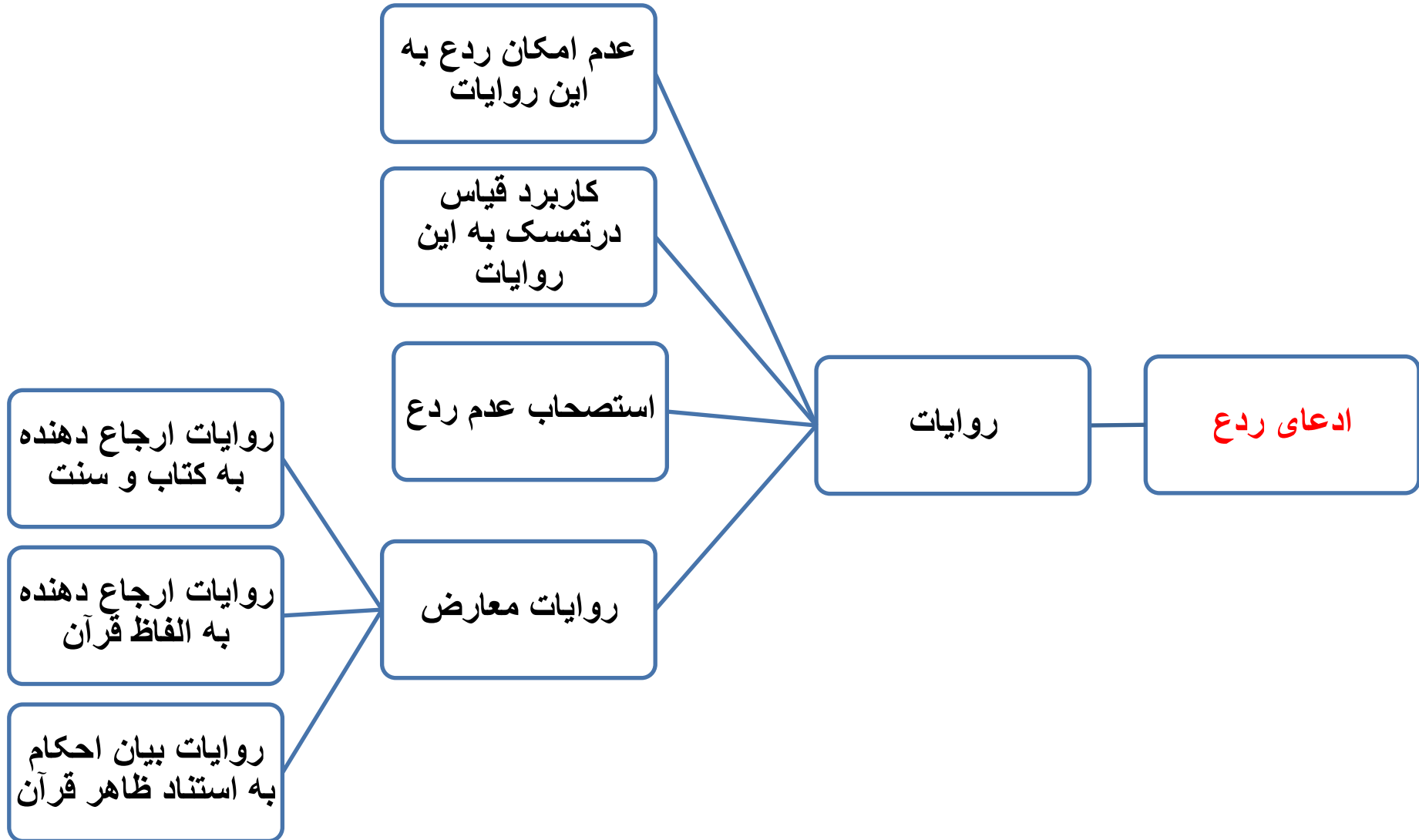
مراتب ظهور

مراتب ظهور

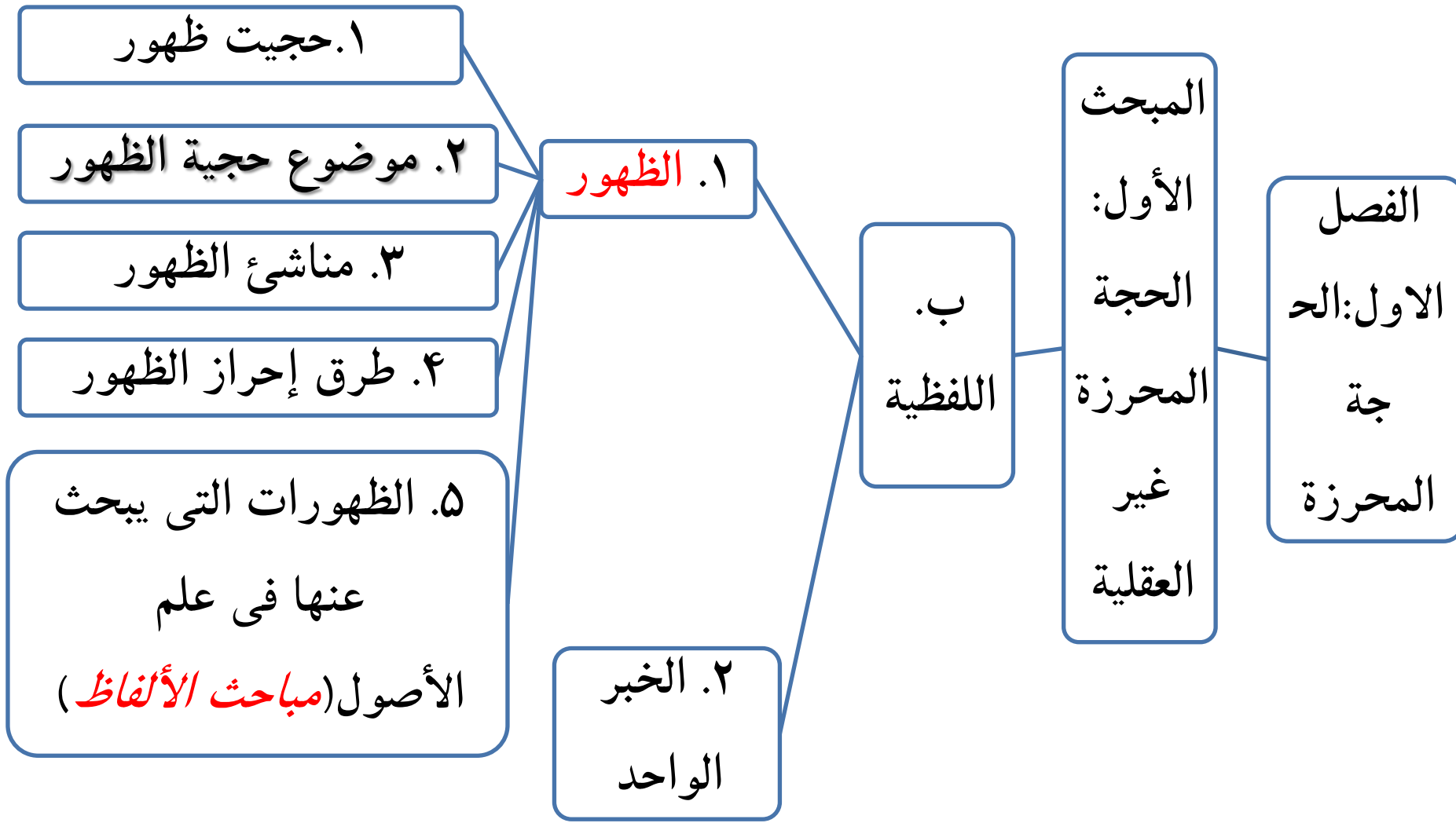

مراتب ظهور

دراسات الامتلا:

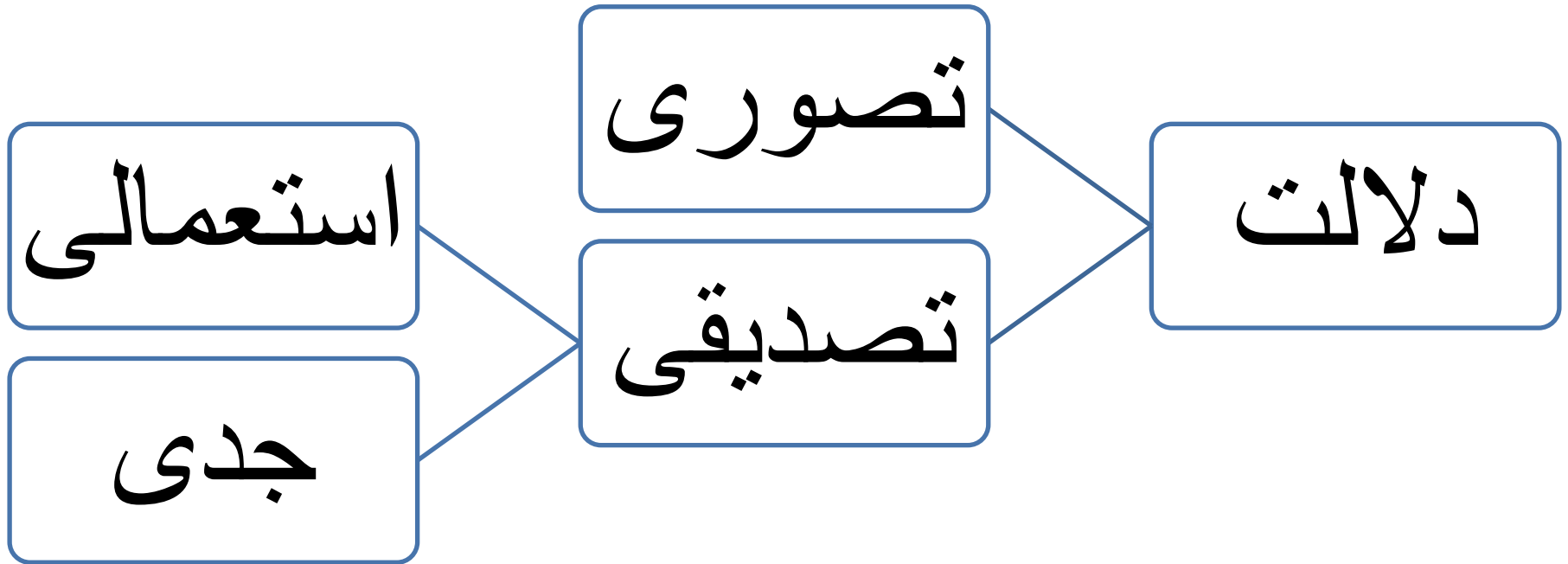
مهدي الهادي الطهراني

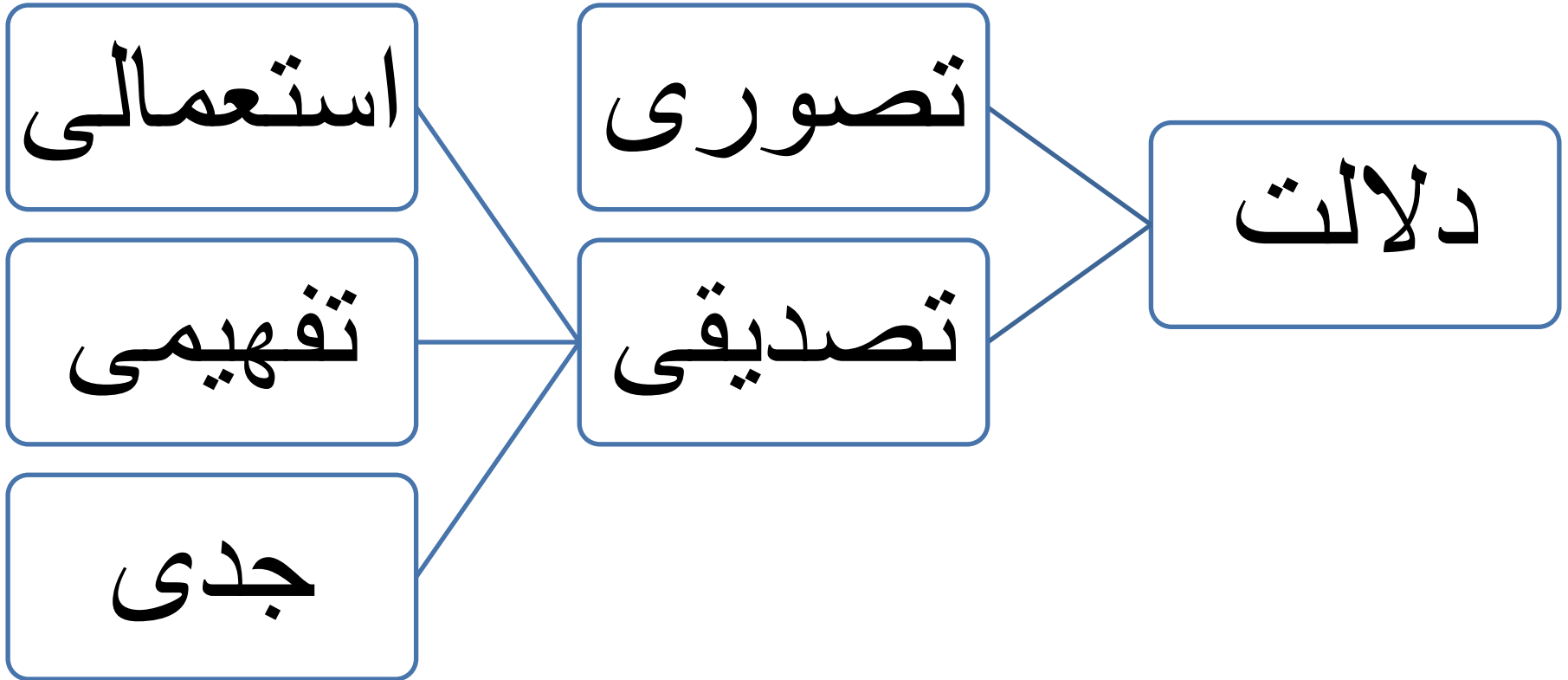
تصوري

تصديقي

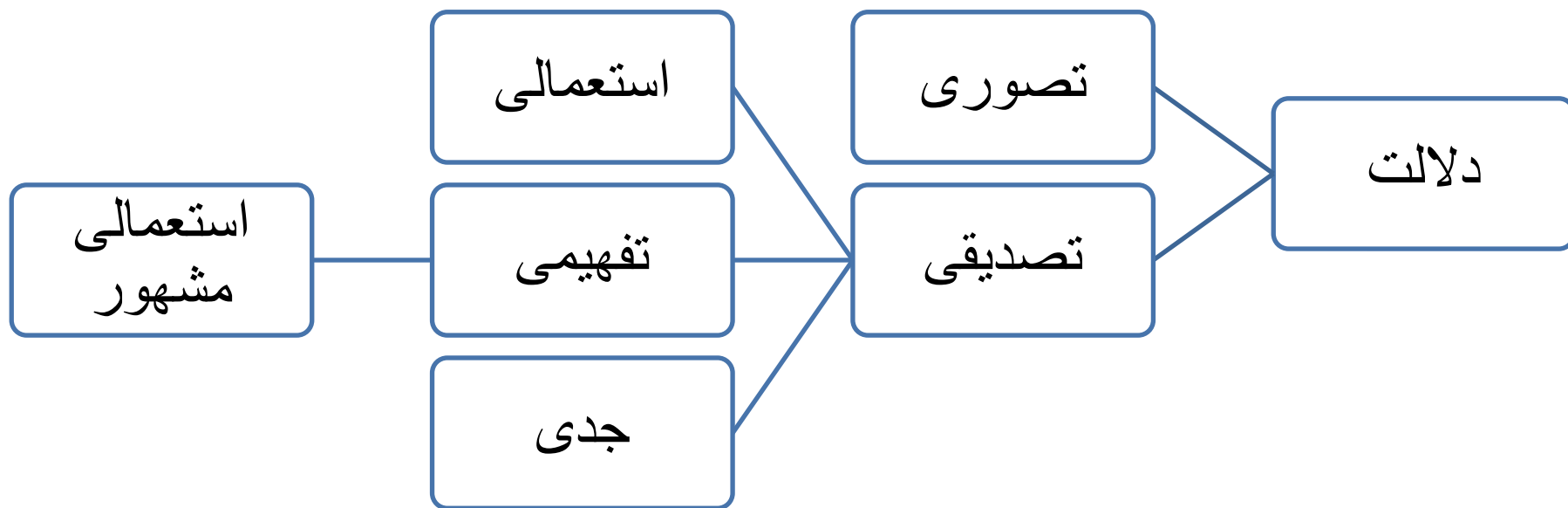
دلالت

تقسيم شهيد صدر

تقسيم شهيد صدر

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- وقتی در ابتدا به تقسیم ایشان نگاه کنید و با تقسیم مشهور مقایسه کنید، به نظر می‌رسد که وی دلالت تفهیمی را اضافه کرده است؛ اما با دقت در می‌یابیم آن چیزی را که او دلالت تفهیمی می‌نامد، مشهور به آن دلالت استعمالی می‌گویند و چیزی را که او به آن دلالت جدی می‌گوید، همان چیزی است که مشهور نیز به آن دلالت جدی می‌گویند. پس چیزی را که اضافه کرده است، دلالت استعمالی در اصطلاح خودش است.

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- **دلالت استعمالی** در اصطلاح وی عبارت است از دلالت لفظ بر معنا در صورتی که لفظ از آن جهت که دارای معنا است به کار رفته باشد.
- به آن استعمالی می‌گویند چون لفظی به قصد ارادة معنا به کار رفته است. به کار رفتن یعنی استعمال. بنابراین دلالت استعمالی هنگامی پیدا می‌شود که لفظ ذی شعور لفظی را به کار می‌برد.
- بخلاف دلالت تصویری که در آن ممکن است لفظ از هر منشأی تولید شود و معنایی از آن در ذهن به وجود بیاید؛

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- برای مثال وقتی یک انسان لفظ «پنجره» را به زبان می آورد، برای ما یک دلالت استعمالی پیدا می شود؛ چه این لفظ قصد تفهیم مطلبی را به دیگری داشته باشد و چه قصد تفهیم نداشته باشد.
- بنابراین اگر کسی که در اتاق تنها باشد و الفاظی را بیان کند، در اینجا دلالت استعمالی وجود دارد؛ زیرا وی این الفاظ را از آن جهت که برای یک سری معنایی وضع شده اند، بر زبان جاری می کند؛ هر چند فرض آن است که مخاطبی ندارد.

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- حال وقتی که لافظ مخاطب دارد و می‌خواهد در ذهن مخاطبش این معنا را ایجاد کند و به تعبیر دیگر این معنا را به مخاطب خودش تفهیم کند، **دلالت تفهیمی** شکل می‌گیرد.

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- در همین فرض گاهی وی در سخن گفتن با مخاطبش جادّ است و گاهی هازل.
- آنجا که جادّ است، دلالت تصدیقی دیگری به نام **دلالت جدی** پیدا می‌شود.
- این نوع دلالت در موارد **اخبار** دلالت می‌کند بر اینکه من می‌خواهم از یک واقعیتهای حکایت کنم و در موارد **انشاء** دلالت می‌کند بر اینکه می‌خواهم یک مطلبی را انشاء کنم.

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- یکی از بحث‌هایی که به عنوان مقدمه مباحث مربوط به صغرای ظهور مطرح می‌شود، آن است که **آیا در دلالت تصویری، قرینه نقش دارد یا نه.**
- پاسخ این است که قرینه هیچ‌گاه در دلالت تصویری نقشی ایفا نمی‌کند؛ چون دلالت تصویری ناشی از ارتباطی بین لفظ و معنا است که در اثر وضع به وجود می‌آید به گونه‌ای که به محض شنیدن لفظ به معنا منتقل می‌شویم و قرینه نقشی در این انتقال ایفا نمی‌کند.

فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- در دلالت تصدیقی **قرینه** گاهی **تعیین کننده مراد استعمالی** است و گاهی **تعیین کننده مراد جدی** است.
- در مورد اول، بحث **مجاز** پیش می آید و در مورد دوم، مجازی لازم نمی آید.

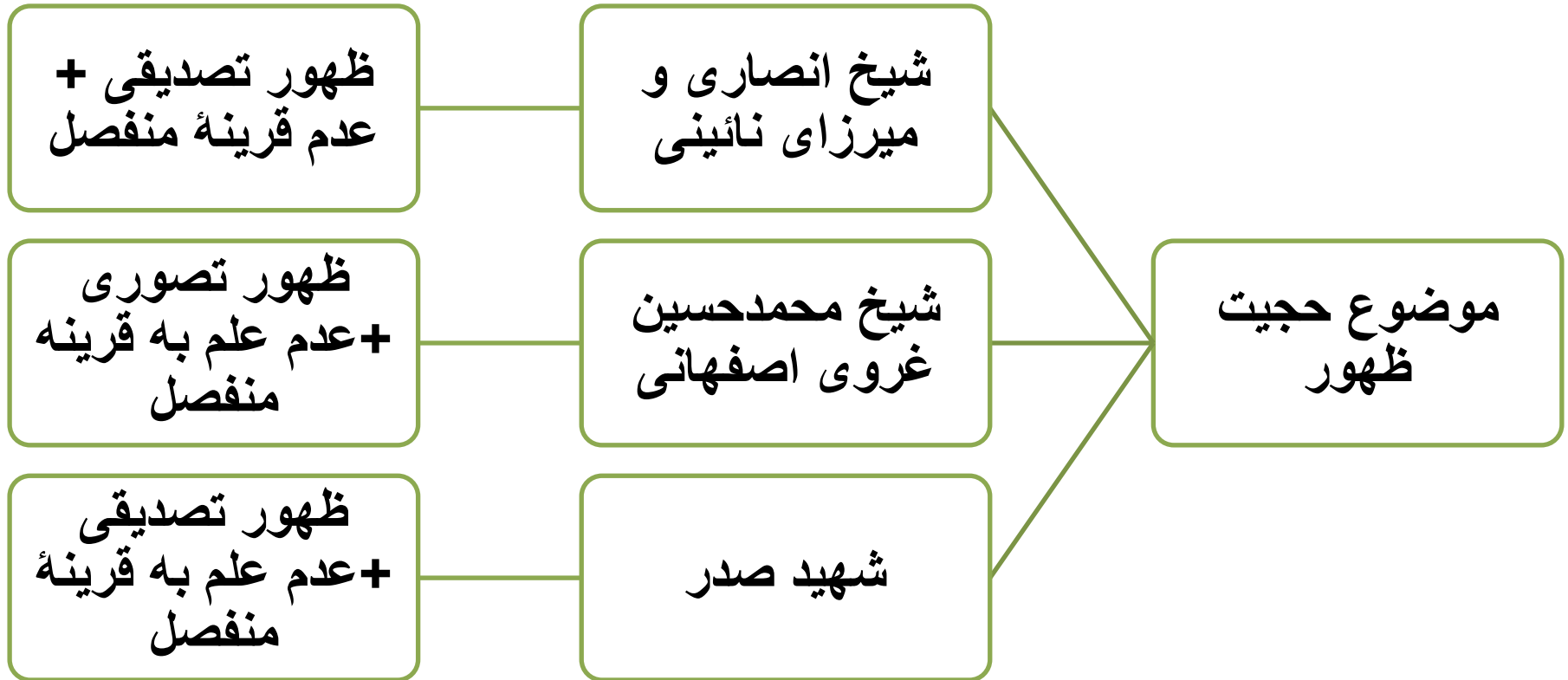
فصل پنجم: موضوع حجیت ظهور

- به همین جهت در بحث‌های آینده این سؤال مطرح می‌شود که آیا تخصیص عام یا تقييد مطلق باعث مجاز می‌شود یا خیر. پاسخ خواهیم داد که چون این تخصیص و تقييد به تعیین مراد جدی مربوط می‌شود و دخالتی در مراد استعمالی ندارد، باعث مجاز نمی‌شود.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور
- پس از این مقدمه به اصل مطلب برمی‌گردیم و اینکه موضوع حجیت ظهور چیست؟ در پاسخ به این سؤال سه نظر وجود دارد:

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۱. دیدگاه شیخ انصاری رضوان الله علیه
- شیخ رضوان الله علیه و بسیاری بعد از وی از جمله میرزای نائینی رضوان الله علیه از این نظر تبعیت کردند. به اعتقاد شیخ رضوان الله علیه **موضوع أصالة الظهور** مرکب از دو جزء است: **ظهور تصدیقی** و **عدم قرینة منفصل**.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- پس وقتی جمله‌ای گفته می‌شود، اگر این جمله دارای قرینه متصل است، آن قرینه ظهور تصدیقی کلام را تغییر می‌دهد و اگر قرینه منفصل باشد، ظهور آن جمله اول با فرض نبود آن قرینه شکل می‌گیرد؛ اما حجیت این ظهور ابتدائی پس از آن قرینه منفصل متزلزل می‌شود؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- برای مثال در بحث عام و خاص وقتی متکلم بگوید: «أكرم كل عالم»، این جمله در وجوب اکرام همه علماء ظهور پیدا می‌کند؛ چون صیغۀ امر ظاهر در وجوب است و لفظ کل برای عموم وضع شده است و چون کل به عالم اضافه شده است، بر شمول این حکم وجوب نسبت به همه علماء دلالت می‌کند.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- حال اگر متکلم بگوید: «أكرم كل عالم إلا الفساق منهم»، از ابتدا ظهوری متفاوت با ظهور جمله قبل منعقد می‌شود. در حقیقت اینجا قرینه متصل (إلا الفساق منهم) باعث می‌شود آن ظهور اول تغییر کند و از ابتدا ظهور دیگری منعقد گردد؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اما اگر متکلم قرینه را به صورت منفصل مثلاً بگوید: «لا تکرّم الفساق من العلما» ظهور آن جمله اول در عموم به هم نمی‌خورد، بلکه همچنان به حال خودش باقی می‌ماند و این قرینه تنها باعث می‌شود آن ظهور، دیگر حجیتی در ناحیه عالمان فاسق نداشته باشد و به تبع وجوب اکرامی نسبت به آنها ثابت نشود.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- با این توضیح، بنا بر نظر شیخ رضوان الله علیه احتمال وجود قرینه متصل مستلزم شک در ظهور تصدیقی است و وقتی در ظهور تصدیقی شک داریم، در واقع در بخشی از موضوع حجیت ظهور شک داریم و تا موضوع را احراز نکنیم، نمی‌توانیم حکم و آثار آن موضوع را اثبات کنیم. پس نمی‌توانیم به أصالة الظهور تمسک کنیم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- حال فرض کنید ظهور تصدیقی کلام (جزء اول موضوع ظهور) را احراز کرده‌ایم؛ ولی در وجود قرینه منفصل شک داریم، در اینجا نیز نمی‌توانیم به أصالة الظهور تمسک کنیم؛ چون بخش دوم موضوع حجیت ظهور (عدم قرینه منفصل) احراز نشده است.
- در حقیقت شک داریم حجیت ظهور محقق است یا نه و شک در حجیت مساوق با عدم حجیت است.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- نتیجه‌ای که میرزای نائینی رضوان الله علیه از این بحث می‌گیرند این است که در موارد شک در قرینه، چه متصل و چه منفصل، باید ابتدا عدم قرینه را ثابت کنیم و معتقدند با أصالة عدم القرینه می‌توانیم این را ثابت کنیم.

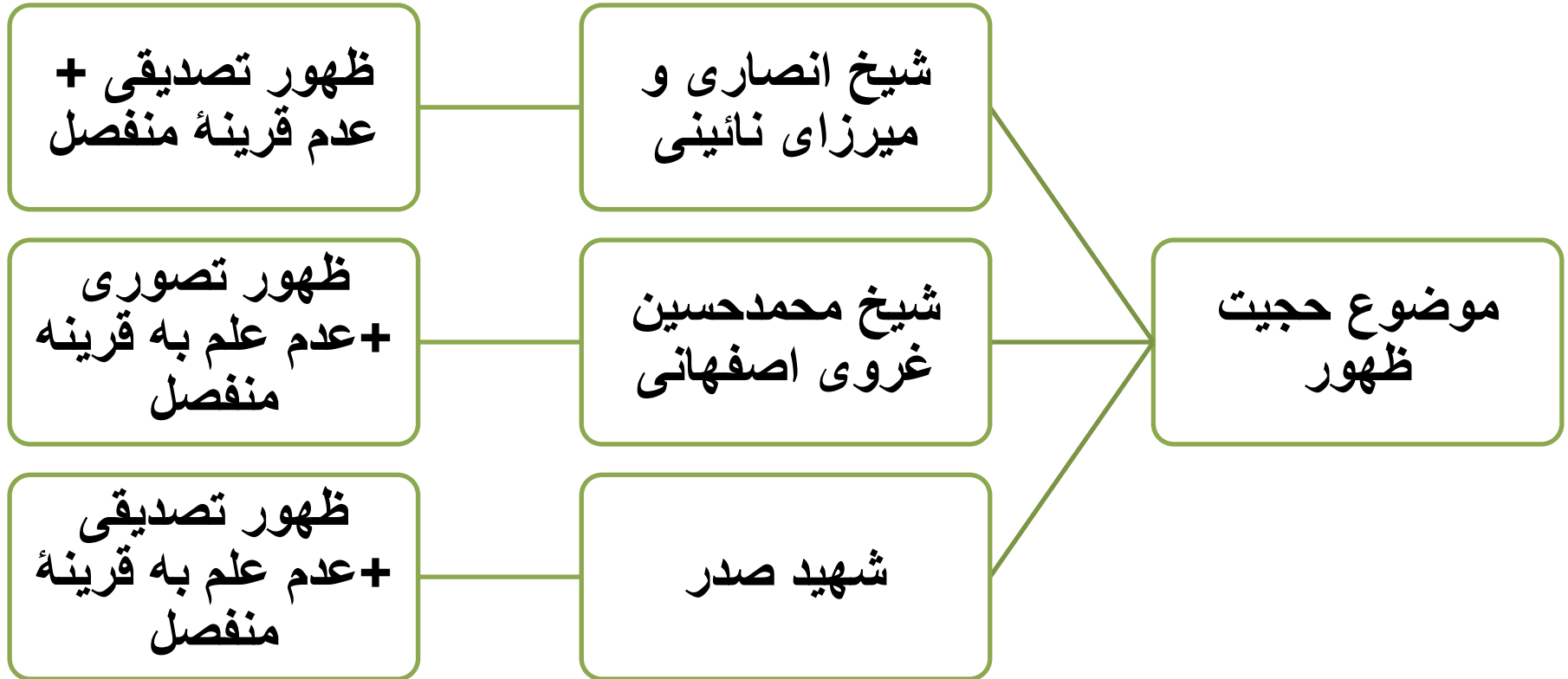
دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- بنا بر نظر ایشان اگر شک کردیم که آیا قرینه متصل وجود دارد یا نه، می‌گوییم اصل عدم قرینه است. پس قرینه متصلی نیست. بنابراین ظهور تصدیقی کلام احراز می‌شود.
- همچنین اگر شک کردیم که آیا قرینه منفصلی هست یا نه، می‌گوییم اصل عدم قرینه است. پس جزء دوم یعنی عدم قرینه منفصل هم احراز می‌شود. در نتیجه، به حجیت آن ظهور تصدیقی حکم می‌کنم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اگر این احتمال آن قدر ضعیف که مورد اعتنا عقلا نیست و از سنخ احتمالات فلسفی است و در حقیقت خلاف آن احتمال، اطمینان قرار دارد، مشکلی در شکل‌گیری ظهور از این جهت به وجود نمی‌آید.
- النائینی، محمدحسین، أجود التقریرات (تقریر: الخوئی، السید ابوالقاسم)، ج ۲، ص ۹۱.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۲. دیدگاه محقق اصفهانی رضوان الله علیه
- در مقابل نظر شیخ رضوان الله علیه شیخ محمدحسین غروی اصفهانی رضوان الله علیه معروف به کمپانی معتقد است موضوع حجیت ظهور دو جزء دارد: **ظهور تصویری و عدم علم به قرینه منفصل.**
- به نظر ایشان آنچه مانع از حجیت ظهور است، علم به قرینه است نه واقع قرینه.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- در حقیقت اصفهانی رضوان الله علیه نقطة مقابل رأی مرحوم نائینی را دارند. وی معتقد است چون می‌دانیم قرینه، چه متصل و چه منفصل، هیچ دخالتی در تحقق ظهور تصوری ندارد، در موارد شک در قرینه متصل یا منفصل نیازی به اصل عدم قرینه نداریم.

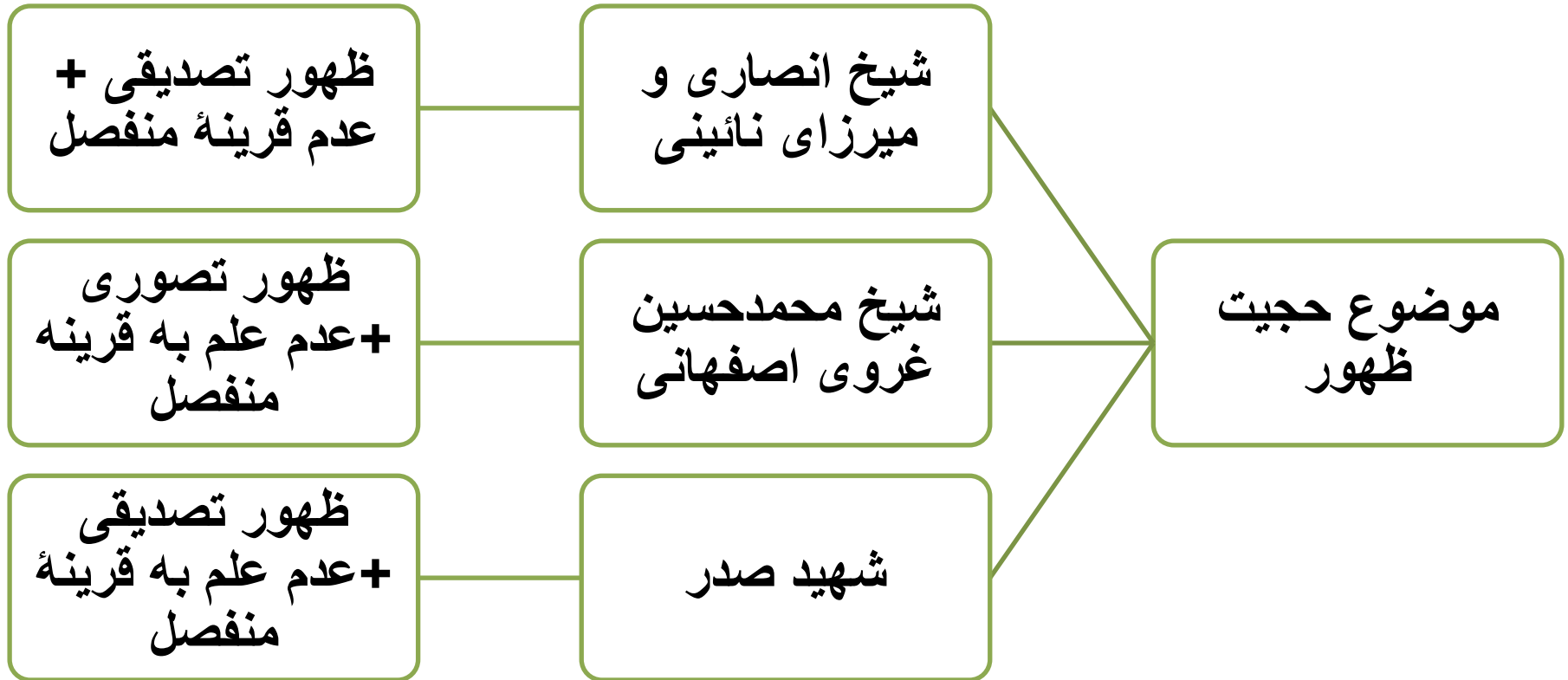
دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- پس یک جزء حجیت ظهور، احراز ظهور تصویری بود که محرز است و جزء دیگر هم عدم علم به قرینه است که فرض این است که وجداناً علم به قرینه نداریم.
- بنابراین در موارد شک در قرینه متصل یا منفصل از ابتدا أصالة الظهور را جاری می‌کنیم نه اینکه ابتداً از اصل عدم قرینه استفاده کنیم و سپس أصالة الظهور را جاری می‌کنیم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- غروی الاصفهانی، محمدحسین، نهاية الدراية في شرح الكفاية، ج ۳، ص ۱۸۰ - ۱۸۴.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۳. دیدگاه شهید صدر رضوان الله علیه
- شهید صدر رضوان الله علیه یک رأی میانی انتخاب می‌کند. می‌فرمایند موضوع حجیت ظهور عبارت است از ظهور تصدیقی و عدم علم به قرینه منفصل.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- جزء اول را از کلام میرزای نائینی رضوان الله علیه و جزء دوم را از کلام اصفهانی رضوان الله علیه می‌گیرند. به همین دلیل با بخشی از آثاری که نائینی رضوان الله علیه می‌گوید، موافق است و با بخشی از آن‌ها موافق نیست. همچنین با بخشی از آثاری که اصفهانی رضوان الله علیه می‌گوید، موافق است و با بخشی از آن‌ها موافق نیست.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- به اعتقاد نائینی رضوان الله علیه اگر در قرینه متصل شک کردیم، از همان ابتدا نمی‌توانیم به حجیت ظهور تمسک کنیم؛ چون جزء اول موضوع حجیت که در نظر وی ظهور تصدیقی است، احراز نشده است و وقتی موضوع احراز نشود است، طبق قاعده نمی‌توانیم حکمش را اثبات کنیم. شهید صدر رضوان الله علیه در اینجا با ایشان موافق است؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اما میرزای نائینی رضوان الله علیه معتقد بود اگر در قرینه منفصل شک کردید، باز نمی‌توانید به حجیت ظهور تمسک کنید؛ چون موضوع حجیت همچنان برای شما محرز نیست؛ زیرا یک جزء از این موضوع عبارت است از عدم قرینه منفصل که باید احراز شود و شما نمی‌دانید واقعاً چنین قرینه‌ای هست یا نه؟

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- در مقابل اصفهانی رضوان الله علیه فرمودند شما می‌توانید به حجیت ظهور تمسک کنید؛ چون مهم عدم علم به قرینه منفصل نه احراز عدم قرینه منفصل و فرض این است که شما علم به قرینه منفصل ندارید. در حقیقت آن را احراز نکرده‌اید. در این بخش شهید صدر رضوان الله علیه همین سخن مرحوم اصفهانی را می‌گوید.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- بحوث فی علم الأصول، ج ۴، ص ۲۶۹.